

Sverigefinländska sjukvård- arbetares minnen

Erkki Vuonokari
Arkivarie av Arkivet för sverigefinnar och finlands-
svenskar i Sverige

Man har gått till väga på olika sätt i Sverige och i Finland när det gäller insamlandet av minnen och tradition. I Finland har det varit som ett mode att arrangera insamlingstävlingar.¹ I Sverige har tonvikten legat på studiecirkelverksamhet. I Sverige hör insamlandet av minnen och tradition ihop med bl.a. strävan att skapa levande tradition samt strävan att aktivera arbetare med hjälp av "kultur". Som exempel kan nämnas Arbetarnas Bildningsförbunds (ABF) och Sveriges Radios samarbetsprojekt år 1974 "Bygd i förvandling" eller Gunnar Silléns verk "Stiga vi mot ljuset" som har utgjort grunden för socialdemokraternas studiecirkelkampanj. Likadana kampanjer har också varit "Gräv där du står" och kulturkampanjen "Arbete och rosor".²

Den av Arkivet för sverigefinnar och Finlandssvenskar i Sverige arrangerade insamlingstävlingen av minnen och tradition för finländska sjukvårdsarbetare inom Stockholms län var den första i sitt slag i Sverige. Förebilderna för tävlingen kommer från Finland. Samtidigt har man inte strävat efter

att slaviskt följa förebilderna. Således, redan tävlingens namn "insamlingstävling av minnen och tradition" pekar på att man med hjälp av tävlingen har syftat till att samtidigt insamla både folktradition och minnen.

I denna artikel beskrivs kort hur tävlingen förverkligades i praktiken och hurudant material som kom in som resultat av tävlingen. Dessutom görs ett försök att analysera på vilket sätt vissa aspekter som hör ihop med migration, arbetsgemenskap och historia förmedlas i sjukvårdsarbetarnas berättelser. Således är min analysmetod historisk-sociologisk och inte etnografisk. Resultaten av insamlingstävlingen kan inte generaliseras i sig att gälla alla finländska sjukvårdsarbetare. För det syftet är materialet för begränsat. Tävlingen kan betraktas som en sorts "case-study".

Genomförandet av tävlingen

Tävlingen arrangerades av Arkivet för Sverigefinnar och Finlandssvenskar i Sverige. Initiativet togs av arkivet och inte t.ex. av

forskare eller fackliga organisationer. Tävligen var inget beställningsarbete utan ingår i arkivets insamlingsprojekt som syftar till att inför skaffa åt arkivet biografiskt material om sverigefinländare samt att studera människor i deras arbete.

Förutom Finlands undervisningsministerium stöddes tävlingen av studieförbundet Studieförbundet, Stockholms läns landstings kulturnämnd och Kulturfonden för Sverige och Finland.

Information om tävlingen gick ut genom närmare 20 olika finskspråkiga eller svenskspråkiga tidningar.³ Också Sveriges Radios och televisionens finskspråkiga sändningar informerade om tävlingen.

I tävlingsbroschyren uppmanades finländska sjukvårdsarbetare att oförräget skriva om sitt liv som sjukvårdsarbetare utan att försköna, på sitt eget sätt, på dialekt eller på skriftsspråk. Svarsstilen lämnades fri. På det sättet kunde man delta i tävlingen inte bara genom att skriva en självbiografisk berättelse utan genom att skriva t.ex. en novell. Utöver att insamla material hade tävlingen också ett syfte i att uppmuntra sverigefinländare till att uttrycka sig skönlitterärt.

Tävlingsdeltagarna och svaren

I tävlingen deltog 48 personer varav 45 kvinnor och 3 män, 11 deltagare har skrivit på svenska och 37 på finska. Sammanlagt skrev de 300 sidor, den längsta berättelsen var på 42 sidor.⁴

Bland skrivarna fanns bl.a. följande yrkeskategorier representerade: städare, sjukvårdsbiträde, laboratorieassistent, mentalskötare, barnsköterska, tolk, sekreterare, sjuksköterska, undersköterska, läkare och ekonomibiträde.

Många av berättelserna handlar om långvården och mentalvården; båda är områden som finländare traditionellt har arbetat med inom Stockholmsområdet.

År 1982 var de största arbetsplatserna som sysselsatte finländska sjukvårdsarbetare inom Stockholms läns landsting Huddinge, Danderyd, Beckomberga och Långbro sjuk-

hus.

Den största yrkesgruppen bland finländska sjukvårdsarbetare är sjukvårdsbiträden och den näst största lokalvårdare. En relativt stor andel jämfört t.ex. med andra invandrargrupper arbetar som mentalskötare. Finländare är i allmänhet representerade i alla yrkesgrupper.⁵

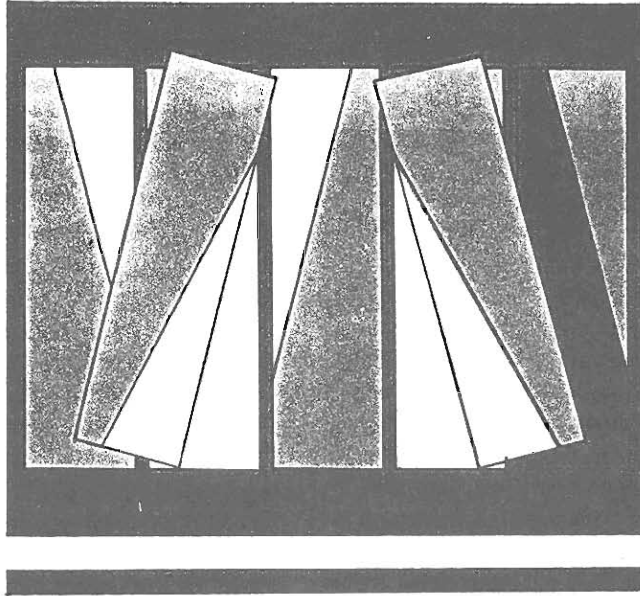
Förnärvarande finns inom Stockholmsområdet ca 60 läkare som är finländare, 500 finländska sjuksköterskor och ca 1500 sjukvårdsbiträden.⁶

De flesta tävlingsbidragen är till sin karaktär självbiografiska berättelser, men bland svaren finns också några dikter, noveller, historier eller krönikor. De skönlitterära produkternas andel är dock ännu relativt liten. Det verkar som om de flesta är på sitt sätt "nykomlingar" på skrivområdet som med hjälp av denna tävling har sett en möjlighet att berätta om sitt eget liv. En del av skrivarna är sk terapiskrivare, som har upplevt skrivandet som en befriande och positiv process. En del i sin tur har velat skriva för att bli en med något obehagligt och tyngande minne.⁷

Tävlingsbidragen behandlar många olika temata: utvandringen från Finland till Sverige, språksvårigheter, den långsamma yrkesmobiliteten, sjukvårdspersonalens arbets- och bostadsförhållanden, arbetsmiljöfrågor, relationer mellan personal och patienter, sjukhusmiljöns hierarki och byråkrati och mötet med döden.

Skrivarna är inte sett till "kulturbakgrund" någon homogen grupp. I den ingår förutom finnar åtminstone två finlandssvenskar samt några med karelsk och ingermanländsk bakgrund. Också tidpunkten för invandringen till Sverige varierar ganska mycket. I själva verket är alla decennier från 1940-talet och framåt representerade, de äldsta minnena är från slutet av 1940-talet.

De som deltagit i tävlingen är första generationens invandrare, som är födda i Finland. Den sk. andra generationens finländare har inte deltagit i tävlingen. Deltagarnas ålder varierar också, en del av dem är redan pensionärer eller nära pensionsåldern. En del

**SUOMALAINEN
SAIRAALATYÖNTEKIJÄ
OSALLISTU
MUISTITIEDON JA PERINTEEN
KERÄYSKILPAILUUN**

För insamlingstävlingen av minnen och tradition trycktes en finsk- och svenskspråkig broschyr, som spreds genom landstingets försorg till alla sjukhusen i Stockholms län.

tillhör den yngre generationens finländare som har arbetat relativt kort tid på sjukhus.

Ankomsten till arbetet och yrkeskarriären

På grundval av bidragen får man ett intryck om hur många finländska kvinnor tycks ha hamnat i arbete på de svenska sjukhusen speciellt på 1950- och 1960-talen utan pengar, fattiga, och utan kunskaper i svenska.

Deras ankomst är möjlig på grund av lediga arbetstillfällen och lediga bostäder i Sverige. Många kommer direkt från Finland till sjukhusets personalbostäder.

Några tävlingsdeltagare har berättat om hur de på sin tid kom till Stockholm för att arbeta. En typisk bild tycks vara att man kommer direkt från Finland utan pengar, bostad och utbildning. Arbetskraftsbristen på de svenska sjukhusen brist på speciellt lokalvårdare, kökspersonal och sjukvårdsbiträden möjliggör att de kan komma till

Sverige och få arbete och för många början till ett livslångt yrke.

En av deltagarna berättar om sin ankomst till ett Stockholms sjukhus år 1953 på följande sätt:

*"Efter två veckor vandrade jag då till sjukhuset med huvudet fullt av många frågor. Männe någon ha börjat med så knappa resurser som jag då i ett nytt arbete. Ingen erfarenhet, ingen språkkunskap, inga bekanta, inga pengar! Fem kronor och en hel månad framför mig! Så här började min, hittills, trettioåriga bana på sjukhuset."*⁸

Språksvårigheterna har varit stora såsom framkommer i följande beskrivning från 1951:

"Jag hade alltid en ordbok i min ficka, i vilken jag slog upp de ord som jag behövde, eftersom på den tiden fanns det inga språkkurser för utlänningar".⁹

Bidragen visar att många kvinnor som har arbetat inom sjukvården med åren gått upp i "sjukhushierarkin" med hjälp av olika kurser och annan utbildning, t.ex. från städare till sjukvårdsbiträde, undersköterska eller sjuksköterska. Siffror om finländska sjukvårdsarbetares yrkeskarriär finns inte tillgängliga. I undersökningar som Stockholms läns landsting har gjort har man dock konstaterat att finländska kvinnor har klarat sig bättre i yrkeskarriären än finländska män.¹⁰

Enbart bidragen som sådana ger inte en klar bild om vilken bakgrund de har som arbetar på de svenska sjukhusen. Det är möjligt att bilden ändras något när man kommer till 1970- och 1980-talen: då kom från Finland i större utsträckning än förut arbetskraft med färdig utbildning också till de svenska sjukhusen.

Den finländska personalen och sjukhushierarkin

I den svenska samhällshierarkin placeras invandrarna i allmänhet i den nedre delen; de arbetar speciellt inom industrin samt i olika servicenäringar såsom lokalvård, sjukvård och trafik. Den största delen av in-

Bilden är tagen i Högalids vårdhem år 1952. Bilden sändes till arkivet av Enne Nieminen som också deltog i tävlingen. (Arkivets bildsamling)

vandrarna tillhör således arbetarklassen. Också tävlingsbidragen styrker denna bild. Den största delen av tävlingsdeltagarna har utfört arbetsuppgifter som är fysiskt tunga och slitsamma. Detta gäller också de finländska sjukvårdsarbetare som har stigit i hierarkin. Så exempelvis beskriver den ena av de deltagande kvinnliga läkarna i sin berättelse tiden då hon arbetade som sjukvårdsbiträde.¹¹

Arbetets tyngd framkommer också i det att i några fall blir före detta sköterskor till och med på ganska kort tid patienter, som har ryggbesvär och annan värk.¹² Dessa beskrivningar styrker uppgifterna om att bland invandrarna finns fler för tidspensionerade än genomsnittet.¹³

I många deltagande bidrag har man beskrivit mycket detaljerat, till och med naturalistiskt sjukvårdsarbetarens tunga och smutsiga arbete. Följande är ett exempel på detta:

"Hos oss var nästan hela personalen unga finländskor som jag. Och vi sprang, skötte om liggsår och gjorde heltvätt i sängen, matade, gjorde smörgåsar, hjälpte till toaletten de som fortfarande kunde på något sätt klara sig dit, tvättade solkiga rumpor. Och dessutom patienternas egna individuella krav såsom en före detta musiker..."¹⁴

Sjukhus som plats för kulturmöte

De finländska sjukvårdsarbetarna har när de stigit in på det svenska sjukhuset mött en annorlunda miljö och samfund än vad de vant sig vid. Detta samfund struktureras av förutom arbetsgemenskapens hierarkiska system också av olika kulturers sammanstötning. Så möter finländarna inte enbart svenska arbetare och patienter i ett svenskt sjukhus utan också andra invandrare. År 1983 kom Stockholms läns landstings anställda invandrare från fler än 100 olika länder, ca 82 % tillhörde någon av de tio största invandrargrupperna. De utländska medborgarna utgjorde ca 13 % av alla landstingsanställda och andelen naturaliserade var ca 5 %. Av alla landstingsanställda med invandrarbak-

grund hade över hälften arbete som sjukvårdsbiträde, undersköterska, sjuksköterska eller skötare.¹⁵

Detta gör inte arbetet lättare utan mera krävande. På grundval av tävlingsbidragen verkar det allra svåraste vara relationerna mellan invandrare och patient. Invandraren hamnar i det avseendet under ett dubbelt tryck: man kräver av henne som invandrare stor tjänstvillighet.

I allmänhet är tävlingsdeltagarnas relation till arbetet positiv och plikttrögen. Beskrivningar av diskriminering är tämligen sällsynta. Det kan vara att sådana teman har man upplevt som för känsliga att berätta. Däremot har många beskrivit sammanstötningar med något patient som klassificerats som besvärlig.

Fast anställda och tillfälliga arbetare

Det svenska sjukhussamfundet består av i själva verket arbetare med mycket olika anställningsformer. I det avseendet kan man skilja från varandra anställningsformer som fast anställda och tillfälligt anställda såsom timanställda och sommarvikarier.

Bland tävlingsdeltagarna tycks andelen med fast anställning vara störst. De består av finländare som i årtal troget och hängivet har tjänstgjort inom den svenska sjukvården och samhället.

Tillfälliganställda utför en egen grupp. Livet för dessa anställda präglas av tillfällighet och rotlöshet. Följande utdrag är från en berättelse som har redan som titel "sjukhusarbetare - timarbetare". Huvudpersonen i berättelsen har hamnat på sjukhuset som genom en slump och känner sig faktiskt vara utanför arbetsgemenskapen som framgår av följande citat:

"Som extravak är du på något sätt utanför arbetsgruppen. Du är "timarbetare", deltidsarbetare, som cirkulerar runt sjukhuset. De, avdelningens personal, har ofta behörig utbildning, tjänst, vikariat och du är egentligen bara på visit. Du träffar andra sköterskor under rapporteringsstunden och på kafferasten..."¹⁶

Serafiner Lasarettet på bilden. (Arkivets bildsamling)

Ett helt eget kapitel utgör de sommararbetarna. Bland bidragen finns några sådana arbetare. För dem har sjukhusarbetet ofta betytt en språngbräda till andra uppgifter. Erfarenheterna från sjukhusarbetet har varit lärrika.

Bilden av en sommararbetare förändras med tiden. Nuförtiden är det svårare att få åtminstone den utbildade arbetskraften till Stockholms sjukhusen eftersom lönenivån i Finland har stigit.

Anpassning till det svenska samhället

I det av arkivet arrangerade traditionsseminariet framkom bl.a. att på grundval av bidragen får man ett intryck att de finländska sjukvårdsarbetarna är anspråkslösa. Riktigt radikala eller samhällskritiska bidrag var få. Materialet är dock i det avseende för begränsat för att möjliggöra generaliseringar.

Det är tänkbart att t.ex. fackligt aktiva inte har känt något behov att delta i tävlingen. Som någon sorts hypotes kan dock sägas att en del av bidragen avspeglar den äldre invandrgenerationens attityder. Till dessa hör tron på arbete och arbetets betydelse. I bakgrunden för anpassningen finns kanske också den traditionella finska uppfostran där tonvikten lades på lydnad och inte på att vara kritisk eller att vara upprorisk.

På det sättet bryter sjukvårdsarbetarnas minnen inte den historiska traditionen där finländare har utgjort en sorts tjänstefolk i det svenska samhället.¹⁷

En viss sorts kritik uttrycker dock bidragen. Kritiken riktas då inte mot samhällsstrukturen eller mot sjukhusets makthierarki utan framför allt mot sådana saker som sjukhusarbetets byråkratisering med tiden, sjukhusvärldens anonymisering och avsaknaden av en människovänlig sjukvård. En del av skrivarna är bekymrade över åldringarnas öde.

En del av skrivarna är tacksamma mot Sverige och svenskarna som lärde dem det svenska språket och gav dem en möjlighet att utvecklas i sitt arbete. Det svenska samhället förändras dock hela tiden och det

återstår att se vad den sjunkande levnadsstandardens betydelse för sverigefinländska sjukvårdsarbetarnas attityder.

Tävlingens betydelse för sverigefinländare

Finländare är i allmänhet mycket traditions- och historiemedvetna människor. Detta avspeglas bl.a. i det att man i Finland har samlat arbetarminnen och folktradition i mycket stor omfattning. I invandrarsituation är frågan annorlunda. Rötterna till det förflutna rycks upp och materialet om den nya sverigefinländska kulturen som håller på att födas är mycket ringa. Insamlingstävlingar av minnen och tradition är i denna situation på många sätt ett mycket viktigt medel att fylla de av migrationen skapade luckorna.

Med hjälp av insamlingstävlingar av minnen och tradition är det möjligt att skaffa kunskaper om sverigefinländare som t.ex. inte finns tillgängliga i skriftliga källor. Sådana här traditionstävlingar är säkert också viktiga då det gäller att uppmärksamma sverigefinländarna, på hur viktigt förmedlandet av kulturtraditionen från en generation till en annan är.

Traditionstävlingar kan betraktas också från en kulturpolitisk synvinkel. De har betydelse för utvecklandet av varje sverigefinländares individuella kultur. Samtidigt kan traditionstävlingen också ge inspiration, till utvecklandet av en sverigefinländsk kultur. Press, radio och television kan utnyttja tävlingsresultaten eftersom materialet är oförentligt. Arkivets målsättning är också att publicera minnes- och traditionsmaterial.

(översättning från finska Markku Peura)

Noter

- 1) Ulla-Maija Peltonen, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkiston kilpakeruut sekä perinteen ja muistitiedon välinen suhde. Föreläsning i seminarium, som arkivet anordnade i Finlandshuset den 21 september 1985. Se även Ulla-Maija Peltonen, Työväen muistitieto ja perinne. Helsinki 1985.

- 2) Se bl.a. bibliografi över folkrörelseforskning utgiven av delegationen för folkrörelseforskning. Stockholm 1981.
- 3) Om insamlingstävlingen informerades bl.a. i följande tidningar: Stockholms läns landstings informationstidning för anställda och förtroendevalda, RSKL-lehti, Uusi Päivä, Liekki, Demokraatti, Suomen Sanomat, Finlands Nytt, Ruotsin Suomalainen, Viikkoviesti, Spången Suomalainen, Tehy, Rokuli, Siirtolainen ja Kirkko, Fris-Nytt, Siirtotyöläinen, fackförbundens informationstidningar.
- 4) Se även Arkiston tiedote 1985-09-21.
- 5) Rapport från invandrarprojektet "Fortsatt arbete" Nr. 3. Personalförvaltningen PA- planeringsavdelningen Maj 1982, s. 8 och 15.
- 6) Se "kaksikielisyys ansio vain paperilla". Viikkoviesti 1985.09.06. no 26. Se även personalfakta om invandrare i landstinget. PA-aktuelt november 1984, s.5.
- 7) Se "perinnekilpa avasi näköalan sairaalatyöhön", Viikkoviesti 1985:32 lisälehti och "sairaalän arki ei purnaa", Ruotsin Suomalainen 1985-10-17.
- 8) Insamlingstävlingen för finländska sjukvårdspersonal, bidrag 9/1985. Översatt från finska.
- 9) Insamlingstävlingen för finländska sjukvårdspersonal, bidrag 6/1985. Översatt från finska.
- 10) Se Invandrare i Stockholms län. Yrkeskarriär under 1970-talet. Stockholms läns landsting, Regionalplanekontoret Rapport 1985:3.
- 11) Se Insamlingstävlingen för finländska sjukvårdspersonal, bidrag 19/1985.
- 12) Se insamlingstävlingen för finländska sjukvårdspersonal, bidrag 5/1985.
- 13) Se tex Invandrare i Stockholms län. Hälsa och vård, Regionalplanekontoret Stockholms läns landsting. Rapport 85-8.
- 14) Insamlingstävlingen för finländska sjukvårdspersonal, bidrag 4/1985. Översatt från finska.
- 15) Se Invandrare i Stockholms län. Preliminär arbetsrapport från delprojektet, s. 18-22.
- 16) Insamlingstävlingen för finländska sjukvårdspersonal, bidrag 85/46. Översatt från finska.
- 17) Se om sverigefinländarnas historia: Mitt sa' finnen om Stockholm-glimtar ur finnarnas historia i Stockholm. Stockholm 1984 och Sven Nordlund, Finnarna. Den dolda historien. Redaktörer Ronny Ambjörnsson och David Gaunt. Malmö 1984.

Summary

The Swedish-Finnish Archives (Ruotsinsuomalaisien arkisto) arranged a lore-collecting competition in the spring of 1985 for Finnish hospital workers in the administrative district of Stockholm, Sweden. The competition was connected with the so-called Tradition Project of the archives, the purpose of which is, among other things, to assemble autobiographical material relating to the Finns living in Sweden.

Forty-eight persons took part in the competition. All told, they have written 300 pages. Among the entries are representatives of several different vocational groups, ranging from cleaning personnel and orderlies to medical staff.

Many of the entries are connected with

the care of long-term and mental patients. Both branches of hospitalwork have traditionally employed personnel of Finnish origin in the administrative district of Stockholm.

The entries in the contest deal with a large number of different themes: migration from Finland to Sweden, language barriers, slow advancement in professional service, etc. The earliest narratives begin in the late 1940s or the early 1950s.

The material obtained through the competition opens up an interesting perspective on the position of Finnish women in Swedish hospital workers started out empty-handed and without any formal education. Some of the women have nevertheless advanced by means of various courses and other training from cleaning woman or maid of all work to nurse's aid or even trained nurse.